

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

*Қ.Х. Абдурраҳмонов, Ш.Р. Холмўминов,
Н.Қ. Зокирова*

ПЕРСОНАЛНИ БОШҚАРИШ

Олий ўқув юртлари талабалари учун

Дарслик

„О'QITUVCHI“ НАШРИЁТ-МАТБАА ИЖОДИЙ УЙИ
ТОШКЕНТ – 2008

Дарслик персонални бошқаришнинг замонавий концепциялари, функция ва услублари, жумладан персонални бошқариш тизими, персонални режалаштириш, шакллантириш, ривожлантириш, рафбатлајтириш, баҳолаш, меҳнат жамоаларига раҳбарлик қилиш, етакчилик масалалари, гуруҳлараро муносабатлар Ўзбекистон Республикаси корхона ва ташкилотлари, шунингдек, жаҳон тажрибаси асосида батафсил баён этилган.

Дарслик олий ўқув юртлари талабалари, бошқарув ходимлари ва мутахассислари, иқтисодиёт масалалари билан қизиқувчи барча ўқувчиларга мўлжалланган.

Тақризчилар: Академик **М. Шарифхўжаев**;
профессор **Д. Раҳимова**;
профессор **З. Худойбердиев**.

A **0605010201—151**
353(04) — 2008 Қатъий буюртма — 2008

ISBN978—9943—02—118—1

© „O'qituvchi“НМИУ, 2008 й.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикасида „Персонални бошқариш“ фанининг шаклланиши бозор муносабатлари таркиб топиши билан чамбарчас боғлиқдир.

Бозор иқтисодиёти, кескин рақобат шароитларида ҳар бир корхонанинг муваффақиятли фаолият кўрсатиши унинг жамоаси, персонали малакаси, билим ва тажрибаси, ташаббускорлиги, интизомлилиги, маствуятига боғлиқ бўлиб қолади. Бозор муносабатлари анча илгари шаклланган мамлакатларда корхона персоналларида бу ва бошқа сифатларни қарор топтириш ва ривожлантиришга бошқарувни такомиллаштириш ҳисобига эришилиши кўпдан бўён яхши маълум.

Маълумки, кадрлар тайёрлаш масаласи ва унинг аҳамиятини мамлакатимиз Президенти И.А. Каримов фоят теран таърифлаб берган: „Биз олдимизга қандай вазифа қўймайлик, қандай муаммони ечиш зарурати туғилмасин, гап охир-оқибат, барибир кадрларга ва яна кадрларга бориб тақалаверади. Муболагасиз айтиш мумкинки, бизнинг келажагимиз, мамлакатимизнинг келажаги ўрнимизга ким келишига ёки бошқачароқ айтганда, қандай кадрлар тайёрлашимизга боғлиқ“¹

Бозор иқтисодиёти жараёнида персонални бошқаришни илмий асосда йўлга қўйишнинг аҳамияти бекўёсdir. Кўп ийиллик тадқиқотлар ҳозирги шароитда иқтисодий ўсишнинг қарийб 80 фоизини персонал: ишчилар, мутахассислар, хизматчилар, раҳбарлар меҳнати, малакаси, изланувчанлиги, салоҳияти ташкил этишини, 20 фоизини эса бошқа барча омиллар таъминлашини кўрсатди. Шунинг учун ҳам ҳар қандай ишлаб чиқаришда инсон омили ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир.

Персонални бошқаришни оқилона ташкил этиш кенг кўламли чуқур иқтисодий ислоҳотлар изчил амалга оширилаётган Ўзбекистон Республикасида турли мулкчилик шаклидаги корхона, ташкилотлар учун алоҳида аҳамиятга эгадир. Чунки маъмурий-буйруқбозлик тизимидан бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтиш иқтисодиётда биринчи навбатда бошқарув тизимини такомиллаштиришни тақозо этади. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Республикаси Президенти

¹ Каримов И. А. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қурамиз. 7 том. Т., „Ўзбекистон“, 1999, 381- бет.

И.А.Каримов: „Бугунги куннинг энг муҳим вазифаси — ҳаётимизнинг барча соҳаларида, айниқса, бошқарувда, республика миқёсида, вилоят, шаҳар, туман, қишлоқ ва маҳаллаларни бошқаришда, тармоқ бўғинларини идора этишда, янгича фикрлайдиган, қийин дамларда масъулиятни ўз зиммасига ола биладиган, ҳаёт билан ҳамқадам юришга қодир, имони пок, билимдон, ишбилармон одамларни топиш, уларга ишонч билдиришдан иборатдир“¹, деб алоҳида таъкидлаган.

Ана шундай салоҳиятга эга бошқарув ходимлари, мутахассисларгина республика иқтисодиётини ислоҳ қилиш, эркинлаштириш ва ривожлантиришга қодирдирлар. Миллий иқтисодиётда кенг кўламли, ҳар тарафлама, чуқур ўзгаришларга киришилар экан, энг аввало иқтисодиётни тизимли ва таркибий жиҳатдан изчил янтилаш устувор аҳамиятга эгадир. Мамлакатимизда ҳам ана шу йўналишдаги ислоҳотлардан иқтисодиётда макроиктисодий мутаносибликни таъминлаш, етакчи ўрин тутиши лозим бўлган ишлаб чиқариш соҳа ва тармоқларини жадал ривожлантириш, шу билан бирга Ўзбекистоннинг ўзига хос демографик хусусиятлари, иш билан бандлик, аҳоли даромадларини кўпайтириш билан боғлиқ ўта муҳим муаммоларни ҳал этиш мақсади кўзланмоқда. Бу республикамизда том маънодаги иқтисодий мустақилликка эришишнинг асосий омилидир. Ана шу устувор йўналиш ички ва ташқи инвестициялар киритиш ҳисобига таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, хомаше етиширишга йўналтирилган бир ёқлама иқтисодиётдан халос бўлиш вазифасини ҳал этишга хизмат қиласди.

Бугунги кунда иқтисодиётни либераллаштириш жараёнлари кенгайиб ва чуқурлашиб бормоқда. Бунда асосий эътибор солиқ юкини камайтириш, ташқи савдони, шунингдек, моддий ресурслар, тайёр маҳсулотларни реализация қилиш ва улардан фойдаланиш тизимини либераллаштириш, жаҳон хўжалик алоқаларига интеграциялашув жараёнларини жадаллаштиришга қаратилмоқда.

Ўзбекистон Республикасида бозор муносабатларини шакллантириш ва ривожлантиришда мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш асосий ўринни эгаллайди. Бу ислоҳотлар натижасида хусусий сектор тобора кенгайиб, кичик бизнес, фермер хўжаликлари ва тадбиркорлик жадал ривожланиб бормоқда.

Ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва иқтисодиётни эркинлаштириш, эски замон иллати бўлган бюрократик тизимни бартараф этиш, айни пайтда бошқарувни замонавий, бозор иқтисодиётига мос асосда ташкил этишни ҳаётий заруратга айлантириди. Ўзбекистонда амалга оширилаётган маъмурий ислоҳотлар натижасида марказ ва жойлардаги бошқарув органлари тузилмалари жиддий равиша

¹ Каримов И.А. Маънавий юксалиш йўлида. „Ўзбекистон“ нашриёти. Тошкент, 1998, 216-бет.

такомиллаштирилмоқда. Айниқса 2001 — 2005 йиллар мобайнида бошқарув ходимларининг умумий сони 35,5 фоизга қисқартирилиши билан бир қаторда бошқарув тузилмаларининг маъно-мазмуни ва мақсади, уларнинг бошқарув ва назорат ваколатлари кескин қисқарди.

Бозор иқтисодиёти муносабатларини шакллантириш жараёни давомида хўжалик юритишнинг ва институционал ўзгартишиларнинг янги механизми яратилмоқда. Иқтисодиётнинг турли соҳаларида хўжалик юритадиган субъектларнинг ҳуқуқлари ва иқтисодий эркинлик борасидаги мақомлари қонун йўли билан мустаҳкамланди. Корхоналарнинг банкрот бўлиши қонуний асосга эга бўлди. Хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий мустақиллиги кенгайиб борган сари аввалги тармоқ вазирликлари ўрнида ташкил топган давлат концернлари тармоқ ўюнчаларига айлантирилди, уларнинг бошқарув аппаратлари тизими бозор муносабатларига мослаштирилди. Автомобиль транспорти, қурилиш, қишлоқ хўжалиги ва бошқа тармоқларда бошқарув тизими мутлақо янгича асосда қайта тузилди.

Амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳотларининг асосий мазмуни мулкни ҳақиқий эгалари қўлига топшириш, тадбиркорлик фаолиятини олиб боришлари учун уларга барча шарт-шароит ва имкониятларни яратиб беришга қаратилди. Чунки иш билармон, тадбиркор мулкнинг ҳақиқий хўжайинига айланган тақдирдагина ишлаб чиқарувчидаги ўз фаолияти натижаларини амалда ҳис этиш туйғуси уларни шахсий ташаббускорлик, изланиш, янгиликларни жорий этишга доим рағбатлантириб туради.

Ўзбекистонда бозор ислоҳотларини янада чуқурлаштириш ва иқтисодиётни эркинлаштиришдан иборат стратегик вазифаларни ҳал этишда персонални бошқаришни такомиллаштиришга тобора катта эътибор берилмоқда. Ҳусусан, „Персонални бошқариш“ фани давлат таълим стандартларига мувофиқ иқтисодиёт ва бошқарув соҳаси бакалаврлари ва магистрлар тайёрлаш дастурларига киритилди.

Фан бўйича ўқув адабиётларнинг қиёсий таҳлили

Журавлёв П.В. Управление человеческими ресурсами: опыт индустриально развитых стран. Учебное пособие. — М.: „Экзамен“, 2003.

Ушбу ўқув кўлланма „Меҳнат иқтисодиёти“ (ижтимоий меҳнат муносабатлари иқтисодиёти), „Меҳнат бозори“, „Ташкилот персоналини бошқариш“ фанларини ўрганувчи талабалар ва аспирантларга мўлжалланган. Бундан ташқари, ўқув кўлланмадан „Иқтисодиёт“ ва „Менежмент“ йўналишидаги бакалаврлар ва магистрларни қасбий тайёрлаш жараёнида ҳамда малака ошириш тизимида муваффақиятли фойдаланиш мумкин.

Ўқув кўлланма иқтисодий олий ўқув юртлари ўқитувчилари, турли мулк шаклидаги ташкилот раҳбарлари учун мўлжалланган.